

Wspomnienie o prof. dr. Rainerze Arnoldzie (22 października 1943 – 9 stycznia 2025)

Rainer Arnold był niemieckim uczonym, profesorem Uniwersytetu w Ratyzbonie, wybitnym znawcą prawa konstytucyjnego, zajmującym się przede wszystkim badaniami prawnoporównawczymi.

Urodził się jeszcze w czasie wojny w – dziś czeskich – Mariańskich Łaźniach (Marienbadzie), skąd jego rodzinie udało się w porę przenieść na zachód. Studiował prawo na Uniwersytecie w Würzburgu, gdzie w 1968 r. uzyskał stopień doktora na podstawie rozprawy o relacjach między prawem wspólnotowym a prawem krajowym (niemieckim). Pięć lat później otrzymał habilitację w zakresie niemieckiego i zagranicznego prawa publicznego oraz prawa międzynarodowego na podstawie pracy o problemie przystąpienia Wielkiej Brytanii do Wspólnoty Europejskiej i możliwości pogodzenia tego procesu z zasadą suwerenności brytyjskiego parlamentu. Jak łatwo zauważyć, dziś – mimo upływu kilkudziesięciu lat – tematy te nadal budzą emocje w państwach Unii Europejskiej.

Pierwsze stanowisko profesorskie Rainer Arnold objął na Uniwersytecie w Konstancji, ale już w 1978 r. został zaproszony przez Uniwersytet w Ratyzbonie do kierowania katedrą zajmującą się imponującym zakresem zagadnień: prawem publicznym, porównawczym, wspólnotowym, prawem zarządzania gospodarczego oraz zagranicznym prawem publicznym. W 1999 r. przemianowano ją na Jean-Monnet-Lehrstuhl, co korespondowało zarówno z europejską orientacją prowadzonych badań, jak i z rosnącym autorytetem naukowym Profesora (który w latach 1981–1983 sprawował funkcję dziekana ratyzbońskiego Wydziału Prawa). Rainer Arnold pozostawał związany z katedrą przez niemal 47 lat, dzięki czemu stał się jednym z najbardziej rozpoznawalnych uczonych uniwersytetu – w perspektywie zarówno europejskiej, jak i globalnej.

Zasadniczym osiągnięciem Profesora było umiejętne powiązanie badań nad prawem europejskim (a zwłaszcza jego konstytucyjnymi elementami) z analizą krajowych systemów prawnych. Wymagało to wypracowania szczególnej metodologii porównywania unormowań usytuowanych na różnych poziomach porządku prawnego oraz zgłębiania orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i krajowych trybunałów konstytucyjnych. W obu tych wymiarach podejście badawcze Rainera Arnolda było wręcz pionierskie, ponieważ przełamywało tradycyjną izolację prawa międzynarodowego i prawa konstytucyjnego. Warto przypomnieć tu znakomite przygotowanie lingwistyczne Profesora, który potrafił wyklądać przynajmniej w sześciu językach, a w wielu innych – bez problemu studiować literaturę fachową i orzecznictwo sądowe.

Rainer Arnold położył wielkie zasługi w rozwijaniu międzynarodowych kontaktów naukowych, na czym szczególnie korzystali akademicy z naszego regionu. Prowadził różnego rodzaju wykłady i seminaria na niemal wszystkich kontynentach. Trzeba wskazać na status stałego profesora wizytującego Uniwersytetu Karola w Pradze, częste wykłady w Szkole Prawa Niemieckiego na Uniwersytecie Warszawskim, a także zorganizowanie podobnej instytucji na moskiewskim Uniwersytecie Łomonosowa i kierowanie nią do 2012 r. Już tylko na marginesie wspomnieć należy o czterech doktoratach *honoris causa*, o godności członka zwyczajnego Międzynarodowej Akademii Prawa Porównawczego, członka korespondenta Uniwersytetu Bolońskiego, a także o członkostwie w kolegiach i radach redakcyjnych kilkunastu czasopism naukowych, w tym także „Przeglądu Konstytucyjnego” oraz – po naukowym odnowieniu tego periodyku – „Przeglądu Sejmowego”.

Jednym z największych sukcesów Rainera Arnolda była organizacja spotkań naukowych w formie Międzynarodowych Kongresów Europejskiego i Porównawczego Prawa Konstytucyjnego. Zainicjowane w połowie lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia, stały się imprezami dorocznymi. Energia i zaangażowanie Organizatora pozwoliły na zachowanie regularności wydarzeń, dzięki której w 2018 r. odbyła się ich XX edycja, a jedyną lukę wymusiła pandemia COVID-19. Kongresy gromadziły przedstawicieli wielu krajów, przy czym zawsze dbano o możliwie pełną reprezentację nowych demokracji naszego regionu. Większość materiałów była później publikowana w rozmaitych wydawnictwach naukowych. Stopniowo odchodzono też od początkowej reguły spotykania się w Ratyzbonie. Zresztą imprezy te stawały się tak

prestżowe, że nie brakowało zaproszeń z różnych krajów. Od lat Kongresy wpisywały się w kalendarz europejskich konstytucjonalistów i komparatystów, zwłaszcza że niewiele było innych podobnych inicjatyw. W ostatnim czasie Profesor zaczął myśleć o wyjściu poza ramy europejskie. Niestety, nie mógł już uczestniczyć w spotkaniu w Santo Domingo w tym roku.

Rainer Arnold był przyjacielem Polski, zawsze zaangażowanym w kontakt z polskimi konstytucjonalistami. Często przyjeżdżał tu na wykłady i konferencje, został członkiem Polskiego Towarzystwa Prawa Konstytucyjnego, interesował się polskimi sprawami i ze smutkiem obserwował rozkład rządów demokratycznych w naszym kraju. W końcu minionej dekady rozwinął szczególnie intensywną współpracę z gdańską Katedrą Prawa Konstytucyjnego i Instytucji Politycznych. Ukoronowaniem tych działań była organizacja na Uniwersytecie Gdańskim wspomnianego XX Kongresu, poświęconego bilansowi funkcjonowania sądów konstytucyjnych w europejskich demokracjach. Wzięło w nim udział kilkadziesiąt osób z całej Europy, a otworzył go referat Rainera Arnolda: „The evolution of the German Grundgesetz through constitutional jurisprudence”. Materiały ze zjazdu w całości opublikowano¹. Ponadto w 2016 r., również w Gdańsku, przygotowano księgę jubileuszową dedykowaną Profesorowi, zawierającą teksty kilkudziesięciu autorów z wielu krajów².

Obaj poznaliśmy Rainera Arnolda także od strony bardziej prywatnej, na konferencjach w Aix-en-Provence i Klingenthalu. Wspólnie z Nim uczestniczyliśmy w licznych sympozjach i spotykaliśmy się na imprezach naukowych. I choć obaj przebywaliśmy w Ratyzbonie w różnych okresach, to doświadczaliśmy od Niego takiej samej sympatii i gościnności, gotowości do pokazywania piękna regionu i dzielenia się bogatą wiedzą o historii i polityce. Zawsze będziemy wspominać spotkania z Profesorem i Jego Żoną. Zwykle jeździli razem nawet w najbardziej odległe krańce świata i zawsze energiczni i pogodni cieszyli się życiem.

Rainer Arnold był nie tylko wybitnym uczonym, lecz także dobrym człowiekiem i takim – przede wszystkim – Go pamiętamy. Odszedł nagle, ale *non omnis moriar*. Pozostawił po sobie dzieła naukowe oraz zapisał się w naszej pamięci, w której zachowujemy Go z sympatią i szacunkiem.

Leszek Garlicki i Andrzej Szmyt

¹ *Vide Development of Constitutional Law Through Constitutional Justice: Landmark Decisions and their Impact on Constitutional Culture: XXth International Congress on European and Comparative Constitutional Law*, red. R. Arnold, A. Rytel-Warzocha, A. Szmyt, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2019.

² *Vide Transformation of Law Systems in Central, Eastern and Southeastern Europe in 1989–2015. Lieber Amicorum in Honorem Prof. Dr. Dres. H.C. Rainer Arnold*, red. B. Banaszak, A. Szmyt, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2016.

Bibliografia

Development of Constitutional Law Through Constitutional Justice: Landmark Decisions and their Impact on Constitutional Culture: XXth International Congress on European and Comparative Constitutional Law, red. R. Arnold, A. Rytel-Warzocha, A. Szmyt, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2019.

Transformation of Law Systems in Central, Eastern and Southeastern Europe in 1989–2015. Lieber Amicorum in Honorem Prof. Dr. Dres. H.C. Rainer Arnold, red. B. Banaszak, A. Szmyt, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2016.